

- пол. В. Павлів ; упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРА, Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 273–282.
22. Wołyń 1943–2003. TNS OBOP, lipiec 2003. Sygn. K. 071/03 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tnsglobal.pl/abin/r/1439/071-03.pdf>
23. Кучма Л. Виступ Президента України з нагоди 60-ї річниці Волинської трагедії: [Біля братської могили в с. Павлівка Волинської області] / Леонід Кучма // Урядовий кур'єр. – 2003. – 15 лип.
24. Kwaśniewski A. Wystąpienie podczas obchodów 60. Rocznicy zbrodni wołyńskiej. Pawliwka (d. Poryck) na Ukrainie, 11 lipca 2003 roku / Aleksander Kwaśniewski // Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski. Przemowienia. Listy. Wywiady. Lipiec–grudzień 2002 r. Wybór. – Warszawa : Kancelaria Prezydenta RP, 2004. – S. 30–33.

Ірина Козут

Польсько-український конфлікт у суспільно-політичних дискурсах з 2003 року і до сьогодні

У статті розглянуто протистояння польського та українського суспільно-політичних дискурсів конфлікту стосовно подій на Волині у 1943 р. Висвітлено диспропорцію у публічній дискусії в медіа, яка показує перевагу польської візії цих подій над українською. Стверджується, що для отримання паритету в протистоянні польського та українського суспільно-політичних дискурсів українська історична наука повинна спродувати ще цілий ряд досліджень.

Ключові слова: польсько-український конфлікт, події на Волині в 1943 р., дискурс.

Козут Ірина. Польско-украинский конфликт в общественно-политических дискурсах с 2003 года и до сих пор. В статье рассмотрено противостояния польского и украинского общественно-политических дискурсов конфликта относительно событий на Волини в 1943 г. Освещено диспропорцию в публичной дискуссии в СМИ, которая показывает преимущество польского видения этих событий над украинскими. Утверждается, что для получения паритета в противостоянии польского и украинского общественно-политических дискурсов украинская историческая наука должна спродуцировать еще целый ряд исследований.

Ключевые слова: польско-украинский конфликт, события на Волини, дискурс.

Kohut Iryna. Polish-Ukrainian Conflict in Social and Political Discourses from 2003 Until Today. This article shows the confrontation of Polish and Ukrainian socio-political discourses of conflict in relations to events in Volyn in 1943. It points out on disproportion in the public media discussion, which shows the advantage of Polish vision of these events over Ukrainian one. It is stated that Ukrainian historical science should make a great number of researches in order to reach the parity level with Polish socio-political discourse.

Key words: Polish-Ukrainian conflict, events in Volyn in 1943, discourse.

У статті розглянуто особливості конструювання польсько-українського конфлікту в суспільно-політичних дискурсах Польщі та України.

Нація, крім усього іншого, це пов'язана спільною історією спільнота. Як правило, конструювання національної історії відбувається таким чином, щоб наратив виступав об'єднаним елементом.

Згідно комунікаційної теорії нації історичні події можуть об'єднувати певну націю за умови її присутності в комунікативному просторі. На думку американського соціолога Карла Дойча, нація є спільнотою компліментарних, тобто взаємозамінних способів і засобів комунікації. Вона виконує необхідні для її існування суспільні функції, які, крім усього іншого, полягають у продукуванні, зберіганні, поширенні інформації. «Обладнанням», необхідним для виконання цих функцій, є історична пам'ять, символи, звички, характерний спосіб мислення та засоби оперування інформацією, причому зазначені елементи мають бути компліментарними, тобто зрозумілими усім членам спільноти, прийнятними для них [8].

Поляки та українці, як дві нації перебувають у межах двох комунікативних просторів. Кожен з них намагається продукувати свою інформацію задля побудови окремого комунікативного поля. Основним інструментом цього є засоби масової інформації.

Дискурс є способом спілкування закріпленим у мові, тобто однією з визначальних складових комунікативного поля.

Згідно теорії Ернеста Лакло та Шанталю Муфа дискурс формує соціальний світ за допомогою значень. Жоден з дискурсів не є замкнутим і завершеним: передусім, він постійно змінюється в процесі контакту з іншими дискурсами. Різні дискурси – кожен з яких представляє певний спосіб спілкування і розуміння соціального світу, – включені в постійну боротьбу за перевагу. Вони «прагнуть» зафіксувати своє значення в мові. Тоді перевагу можна розуміти як переважання однієї з точок зору [7, 53–101].

Основну увагу в статті акцентовано саме на протистоянні двох дискурсів українського та польського. Тому **мета** нашого дослідження – лише ті напрацювання, які показують протистояння двох дискурсів за перевагу одного над іншим. **Об'єкт** нашого аналізу – публікації в медіа, а не історіографія. Суб'єктами виступатимуть переважно журналісти, публіцисти та історики, які брали участь в дискусії стосовно польсько-українського конфлікту у ЗМІ.

Польсько-українська дискусія, яка розгорілася в 2003 р. під час 60-ї річниці відзначення подій на Волині, по-різному конструювалася в суспільно-політичних дискурсах України та Польщі за допомогою мас-медіа цих держав. Полякам вдалося нав'язати українцям важливість подій, які відбулися на Волині в 1943 році, де в основному вони постраждали та показати себе у ролі жертв. Таким чином, із польсько-української дискусії виключаються з поля зору інші території та інші дати (1942, 1945, 1947), які б могли бути предметом обговорення в медіа Польщі й України.

У польському суспільно-політичному дискурсі прослідковуються два напрямки розгляду подій, які відбулися на Волині у 1943 р. До першої, яку можна назвати радикальною, належать такі історики та публіцисти, як Єва та Владислав Семашки, Марек Рапацький, Павел Махцевич. Риторика вибудови наративу їхнього бачення тих подій є негативною стосовно України. У своїх доробках вони конструюють негативний образ українця-злочинця, вбивці безневинних поляків, які проживали на території сучасної Волинської та Рівненської областей.

Друга течія, яку ми назвемо ліберальною, до якої належать Марцін Войцеховський, Славомір Сераковський, Ада Рутковська, Богуміла Бердиховська. Представники цього напрямку, звичайно, не заперечують злочинів УПА, які вони вчиняли на Волині, але намагаються зрозуміти причини, що спонукали українських повстанців до таких дій і прагнуть до взаємопорозуміння обох народів.

Для кращого розуміння дискусії, яка розгорнулася у мас-медіа, детальніше розглянемо аргументи обох напрямків.

Так, Марек Рапацький у своїй статті намагається показати поділ України, внаслідок різного бачення подій на Волині, але, насправді, репрезентує негативний образ ОУН, як фашистської, тому априорі злочинної організації, яка є причетною до подій на Волині у 1943 р. «Наскільки в Польщі багато писалося тоді про ідеологію ОУН, що була політичною надбудовою УПА, настільки в українських дискусіях цей нурт появлявся дуже рідко. Одним з небагатьох, хто надавав цьому принципової ваги, був професор Попович. «ОУН ніколи не приховувала свого фашистського характеру», – писав науковець. Він нагадував про рішення винищити поляків на Волині як наслідок «прийнятої ОУН-Б ідеології інтегрального націоналізму і багатолітньої практики політичних убивств». Професор не вірить, щоб «злочини мали, яке-небудь відношення до огидної політики санаційного уряду щодо української національної меншини» [14, 251]. Як бачимо, автор не тільки вважає УПА та ОУН відповідальними за вбивства поляків на Волині, він ще й свідомо намагається применшити причини, які спонукали українців до таких дій. Також Марек Рапацький намагається легітимізувати у польській суспільній думці візію, що й українці поділяють погляди поляків стосовно злочинної діяльності УПА, спираючись на погляди відомого філософа Мирослава Поповича.

Єва Семашко не тільки одна із найбільш радикальних дослідників подій на Волині 1943 р., а також публіцист, яка неодноразово виступала з інтерв'ю та статтями в медіа.

Основні її аргументи стосуються того, що вояки УПА – це злочинці та вбивці. «Не можна говорити про УПА без спогадів про вчинені ними вбивства людей» [18, 15]. На її думку, упівці в час Волинської трагедії вбили понад сто тисяч поляків. Достатньо цікавою є позиція Єви Семашко стосовно подій на Волині 1943 року та акції «Вісла» 1947 року. Першу вона трактує, як сплановану акцію вбивства поляків, а другу, як необхідне переселення українців із власне польської території на

українську. «Події на Волині 1943 року – це вбивство людей, а операція «Вісла» це просто виселення. Цих людей не мордували і не катували, а просто переселили на іншу територію, де вони ще й отримали житло» [18, 15]. Але акція «Вісла», як відомо, була брутальною та супроводжувалася вбивствами українських переселенців поляками. Під час цієї операції було повністю депортовано та розсіяно українську національну меншину [4, 246]. Аргументи Єви Семашко є однобокими, не відображають весь спектр проблеми. Авторка намагається нав'язати власне бачення тих подій, де винною є тільки одна сторона – українці.

Гжегож Мотика, як один із найвідоміших дослідників українсько-польських стосунків, зараз еволюціонує від ліберального до радикального напрямків розгляду подій на Волині в 1943 році. Прикладом чого є його остання науково-популярна книжка «Від Волинської різні до акції «Вісла». Гжегож Мотика як історик починав свої дослідження польсько-українських стосунків у ліберальному руслі, але включившись в активну медійну дискусію, починає еволюціонувати, тому є яскравим прикладом переваги радикального дискурсу над ліберальним.

Павел Махцевич та Гжегож Мотика водночас звинувачують українців у вбивствах поляків на Волині у 1943 році та прагнуть взаємного прощення обох народів. «Антипольська акція ОУН-УПА була, безсумнівно, брутальним “порушенням прав людини в масовому масштабі”, вона була попросту страшним злочином. І, якщо ми сьогодні стільки про неї пишемо, то тому, що наш спротив викликає вбивство людей без огляду на національність» [12, 277]. Автори наголошують на тому, що події на Волині були не просто відплатою українців за вчинені поляками злочини, а порушенням чи не основного права людини у сучасному світі «права на життя». Отже, образ українця конструюються, як безжального вбивці беззахисних людей, а не борця за власну державність у роки Другої світової війни. Автори звертають увагу читачів, що примирення українців і поляків неможливе, оскільки допоки в Рівному стоїть пам'ятник Климю Савуру, який видав наказ на знищення поляків на Волині. І саме він відрізняє українців і поляків та їхню національну пам'ять [12].

Тепер варто розглянути аргументи тих, хто ліберальніше ставиться до відзначення трагічних подій, які відбулись на Волині в 1943 р.

Ада Рутковська у своїй публікації намагається спростувати злочин, який приписують ОУН і УПА. У 2007 р. розроблено один з проектів пам'ятника, який мав з'явитися у Варшаві. Він мав увіковічнити нібито жертв Волинської трагедії, чотирьох дітей. Авторка ж наголошує, що події, які лягли в основу концепції пам'ятника, і ті події, які намагаються вшанувати за його допомогою, є різними. Насправді прототипом пам'ятника стало вбивство чотирьох циганів своєю психічно хворою матір'ю у 1923 р. Хоча сама Ада Рутковська не заперечує злочинів УПА та не виключає їхню відповідальність за вчинені злочини, але й не приписує неіснуючої їм провини [17].

Славомір Сераковський один з тих, хто прагне не тільки взаємного примирення обох народів, а й перевести пам'ять про Волинську трагедію в іншу площину, зокрема щоб ці події перемістилися із трагедії тільки польського народу у світову пам'ять про страшну трагедію. Славомір Сераковський воліє, щоб українці та поляки знайшли компромісне бачення минулого. Також він наголошує на важливості взаємовибачення двох народів. «Убивства невинних людей, брутальні виселення – це зло, яке немає виправдання. У цьому сенсі обидві сторони повинні вибачитись і обидві сторони повинні зробити це суверенно, без жодних натисків, після того, як дозріють до визнання взаємної вини» [15, 269]. Також автор наголошує, що поляки не мають права вимагати від українців визнати упівців злочинцями, оскільки вони вели боротьбу за незалежність України. Славомір Сераковський один з тих небагатьох поляків, які намагаються не дивитися в минуле і рахувати кривди двох сусідніх народів, а прагне, щоб у майбутньому ті події не повторилися, а українці й поляки могли співпрацювати без взаємних звинувачень.

Марцін Войцеховський – ще один із прихильників взаємного вибачення поляків і українців як одного із найконструктивніших способів вирішення конфлікту стосовно подій на Волині у 1943 р. Автор зазначає, що «Хоч у польській традиції панує переконання, що жертвами в основному були поляки, у серцях багатьох українців не згасає біль за близькими втраченими в 1943–1944 рр., і спогади про зневагу, якої зазнали від влади РП перед Другою світовою війною. Можливо, тут сховані ключ до віднайдення такої формули, яка вшанує польську і українську пам'ять» [3, 243–244]. Автор намагається розглядати проблему не тільки із сторони поляка, а подивитися на неї також як

українець. У своїх подальших дописах Марцін Войцеховський трактує, що саме поляки часто стояли на заваді українській незалежності. «Потрібно знайти таку мову, щоб говорити про найважчі справи, яка буде прийнятною для обох сторін, у якій не буде образ, узагальнень і односторонніх зауважень. Мова діалогу, якою Польща виявить готовність признати, що упродовж кількох століть спільної історії України ми не були тільки жертвою, але часто були перешкодою в реалізації справедливих українських прагнень» [2, 289]. Автор прагне порозуміння між двома народами і пошуку компромісного рішення, яке б змогло нас поєднати. Він наголошує на тому, що не тільки поляки були жертвами, а й українці, і тому нам потрібно вибачити один одному.

Богуміла Бердиховська також одна прихильниць взаємного порозуміння між українцями та поляками. Авторка каже, що події на Волині є все ще мало відомими в українському суспільстві. І примирення між двома народами можливе тільки тоді, коли поляки не наголошуватимуть на страшних злочинах, які вчинили українці, і не шукатимуть винних у Волинській трагедії, а вшанують пам'ять усіх загиблих [1].

Публічна дискусія, яка відбувалася в мас-медіа, знайшла своє відображення у результатах дослідження громадської думки.

У 2009 р. в Польщі було проведено соціологічне опитування «Між повсякденністю та великою історією», яке мало на меті дослідити колективну пам'ять поляків про Другу світову війну. Стосовно польсько-українського конфлікту у 1943 р. на Волині, то про ці події знають 56,5 % опитаних, не знають – 37,7 % та відмовилися відповідати на це запитання – 5,8 % [19, 258]. Як бачимо, більшість поляків ознайомлені з подіями, які відбулися на Волині під час Другої світової війни. Одне із запитань стосувалося сімейних спогадів про контакти з іншими народами, отже 48,7 % опитаних мали контакти з німцями, 40,8 % з росіянами, 32,3 % з євреями та 14,7 % з українцями [19, 244].

Наступне запитання стосувалося характеру згадок про контакти з іншими націями під час Другої світової війни. І тут автори зманіпулювали отриманими даними. Отже, бачимо такі результати: негативні згадки про контакти з українцями залишилися у 35,5 % респондентів, швидше негативні – у 28,3 % опитаних, стосовно німців, то дуже негативні згадки залишилися у 34,4 % та швидше негативні – у 28,2 % опитаних, щодо росіян, то у 28,3 % опитаних залишилися дуже негативні згадки про контакти з ними та у 28,7 % – швидше негативні, стосовно євреїв, то дуже негативні згадки про контакти з ними залишилися у 3,9 % опитаних та у 4,2 % респондентів – швидше негативні [19, 245].

Отже, результати, які були отримані на основі відповідей на це запитання, показують, що найбільш негативні спогади про контакти з представниками інших націй під час Другої світової війни залишилися у поляків про українців. Саме так інтерпретують ці результати самі автори дослідження. Варто нагадати, що контактували з українцями під час Другої світової війни лише 14,7 % поляків. Така висока цифра негативних спогадів стосується не всієї генеральної сукупності, але тільки 14,7 % опитаних.

Як бачимо, медіа має великий вплив на громадську думку і таким чином формує суспільну свідомість стосовно подій на Волині у 1943 р.

В українському суспільно-політичному дискурсі також прослідковується два напрямки. У першому з них, переважає риторика взаємного вибачення та взаємного прощення обох народів. Українські публіцисти та історики переважно пишуть у мас-медіа, що події, які відбулись на Волині у 1943 р., є трагедією для обох народів і страшним злочином. Але нагадують, що вбивству поляків на Волині передувала окупаційна політика поляків щодо українців. До неї належать Ігор Чорновол, Орест Друль, Мирослав Маринович, Борис Козловський, Сергій Махун. Інша течія в українському суспільно-політичному дискурсі є схожою на польську ліберальну течію, до якої належать Ярослав Грицак, Тарас Возняк, Мирослав Попович.

Ігор Чорновол розглядає працю Єви та Владислава Семашків «Геноцид, вчинений українськими націоналістами на Волині» та її успіх в польському медійному просторі крізь призму сформованих стереотипів стосовно українців. «Ще в середні віки розпочав формуватися міф про расову вищість поляків та їхню цивілізаційну місію на сході, а водночас – про біологічного людиноненависника українця, що мріє про «зарізання» ще якоїсь частини поляків вже з пелюшок» [16]. Він критикує авторів цієї праці, яка лише однобоко зображає події, які відбулися на Волині в 1943 р. Та й термінологія, якою оперують автори, є відкрито шовіністичною. Польських солдатів Армії Крайової називають «жидівськими солдатами».

вають «героями», а упівців «бандитами», хоча їхні методи боротьби під час Другої світової війни мало чим відрізнялися. Ігор Чорновол пропонує вирішити конфлікт між українцями та поляками, віддавши шану всім загиблим.

Орест Друль намагається показати, що навіть смислове навантаження слів, якими означають дві трагічні сторінки в новітній історії українців і поляків, є різними. Автор наголошує, що той, хто має право називати певні речі, володіє світом. «Щоб намацально відчутися цю здатність лексичних запозичень, варто прочитати свідчення очевидців наруги над українцями владою пізньої Другої Речі Посполитої і порівняти враження із делікатним окресленням цих злочинів абстрактним і відстороненим словом «пацифікація». Щоб зрозуміти силу впливу слова, ще краще порівняти цю абстрактуючу дефініцію з кривавим означенням «різня на Волині»» [6]. Але Орест Друль вважає, що українцям не потрібно тримати у собі зло на поляків і пам'ятати всі злочини, які вони вчиняли проти українців, оскільки в той час, коли відбувалися ці сумнозвісні події, такі методи боротьби були чи не єдино можливими. «Я прощаю історичні кривди абстрактному поляку, визнаю, що він для мене не несе колективної, польською це звучить навіть краще – «збірної» відповідальності за злочини того здичавілого часу» [6].

Мирослав Маринович один з тих, хто підписав Відкритий лист з приводу 60-ї річниці збройного українсько-польського конфлікту на Волині, де представники української інтелігенції просили вибачення за ті злочини, що відбулися у 1943 р. Але й він не підтримує позицію, що вибачення мають лунати лише з української сторони, оскільки це не вирішить проблему. «Якщо буде взято за основу модель одностороннього вибачення українців, то я скажу, що це лише напівправда, яка спотворює історію. У випадку Волині вибачитися мають обидва президенти. Вони повинні підвести ризику, і на цьому історія Волині має бути спокутувана і віддана Богові» [10].

Борис Козловський також показує історичну ретроспективу стосунків українців і поляків «Спогад про Волинь розтривожив у душах українців, особливо галичан, старі рани. Це – багатовікове соціальне гноблення і національне приниження, так звана пацифікація у тридцятих роках минулого століття в Галичині, нищення релігійних святинь на Холмщині, сумнозвісна операція «Вісла»...» [9]. Хоча й автор показує в основному жертвами українців, які тільки в ХХ ст. пережили багато злочинів від поляків, але водночас він вважає, що безперспективним є шукати того, хто першим почав злочини проти іншого. «Нехай волинську трагедію досліджують історики. Ненависть, як спадщину, не варто передавати із покоління у покоління...» [9].

Сергій Махун ще один прихильник взаємного вибачення між українцями та поляками за всі злочини й кривди, які відбулися між двома народами. Але він переконаний, що таке вибачення має пролунати з двох сторін. «Одностороннього каяття бути не може априорі. Існували і існують дві національні правди; тому, мабуть, час вимагає засудити насильницькі дії з обох сторін. То ж і пам'ятник українцям, що загинули в кривавій різанині на Волині в 1943–1944 рр., має стояти поряд із польським» [11].

Тепер наведемо аргументи іншої течії, яка наявна в українському суспільно-політичному дискурсі.

Ярослав Грицак у польсько-українському конфлікті підтримує польську сторону та покладає відповідальність на ОУН та УПА за ті події. «Більшість представників бандерівського руху, з якими я розмовляв і які пізніше перейшли в опозицію, казали, що волинські події були однією з найбільших помилок. Тривали акції залякування, але ніхто не усвідомлював, який жахливий механізм запустили. Повторюю, це не знімає відповідальності з керівників ОУН-УПА. Може, вони й були непоганими партизанами, але не зуміли сягнути думкою в майбутнє і прорахувати його у політичних категоріях» [5].

Мирослав Попович у виникненні польсько-українського конфлікту звинувачує насамперед ОУН. «І раптом виникає прокляте питання про Волинь. Воно псує всі ідилічні уявлення про героїчну боротьбу українських партизан. Кількість убитих польських дітей, жінок, стариків вражає: їх було від 70 до 100 тисяч. Хоч би якими значними були можливі перебільшення, хоч би скільки загинуло також і мирних жителів українських сіл і містечок, загальний образ різанини залишається макабричним» [13].

У комунікативному просторі двох націй ми можемо виділити український суспільно-політичний дискурс та польський. У свою чергу, в кожному з цих двох дискурсів наявні два напрямки бачення польсько-українського конфлікту. У польському дискурсі є ліберальна й радикальна течії через

призму яких розглядаються ті події. На відміну від польського, в українському суспільно-політичному дискурсі недостатньо представлено радикальна течія, а є ліберальна та ще одна, яка перегукується із польським ліберальним напрямком.

Український та польський суспільно-політичні дискурси, як способи спілкування та розуміння соціального світу, є взаємопов'язаними між собою та ведуть боротьбу за перевагу. У польсько-українському конфлікті стосовно подій на Волині у 1943 р. першість все-таки має польський суспільно-політичний дискурс. Оскільки, саме в польському публічному просторі почалась дискусія про можливі форми відзначення цих подій, тоді виникає питання, хто ж повинен нести відповідальність за них? Український суспільно-політичний дискурс виникає як реакція на польський. В українських мас-медіа переважно звучать нотки вибачення та жалю за вчиненим у минулому злочиним. У польському ж дискурсі вибудовується образ поляка – жертви українця-різуна. Таким чином, українцям намагаються нав'язати комплекс провини за вчинені в минулому злочини. Хоча виникає запитання, чому саме українців позиціонують в польському дискурсі як злочинців, які вбивали цивільне населення. В українському суспільно-політичному дискурсі також можна було б сконструювати образ поляка вбивці, окупанта.

Перевагу польського суспільно-політичного дискурсу над українським також забезпечує підтримка його з боку польських державних інституцій. Польські політики роблять офіційні заяви з вимогою, щоб Україна визнала свою провину за події, які відбулись на Волині у 1943 р. У 2010 р. польський сейм проголосував за те, що події на Волині містили елементи геноциду. Для українського політикуму це питання не є актуальним, відповідь на нього була сформована чіткою вимогою Польщі. Також, на час вшанування 60-ї річниці тих подій вояки УПА не мали офіційного статусу учасників боротьби за незалежність України, тобто були фактично невизнаними державою Україна. Таким чином, тодішній президент України Леонід Кучма зміг уникнути визнання українців винними у подіях 1943 р. на Волині.

Польський суспільно-політичний дискурс також зміг отримати перевагу над українським у розгляді польсько-українського конфлікту ще й тому, що він значно більше опирається на дослідження істориків, які вивчають цю проблему, та учасниками тих подій. Український дискурс виник на противагу польському і у ньому майже не представлені історики, які б володіли матеріалом на рівні з польськими дослідниками.

Перевага польського дискурсу під час вирішення цієї проблеми забезпечена його агресивністю порівняно із українським. Як уже зазначалося вище, в українському дискурсі недостатньо представлений радикальний напрям, який би мав артикулювати, що українці не несуть відповідальності за вчинені в минулому злочини, оскільки до цього їх спровокували поляки своєю попередньою окупаційною політикою. Якщо в Україні б сформувалася радикальна течія в суспільно-політичному дискурсі, це б сприяло виникненню конструктивної дискусії. Навпаки, в українському дискурсі сформувався напрямок, який перегукується із польським ліберальним і таким чином посилює його. У його межах діяльність ОУН та УПА визнається злочинною, і саме вояки УПА, які боролися за незалежність України, визнаються відповідальними за події 1943 року на Волині.

Для здобуття вирівнювання цієї диспропорції, а також для наближення суспільних дискусій до розуміння справжніх причин польсько-українського конфлікту, потрібно, щоб дослідження подій 1943 р. на Волині, в Україні були справою істориків, а не політиків.

Список використаних джерел та літератури

1. Бердиховська Б. Зустрічі над могилами? / Б. Бердиховська // Незалежний культурол. часоп. «І». – 2003. – № 28. – С 208–213.
2. Войцеховський М. Немає однієї пам'яті про Волинь. Волинь: дві пам'яті : пер. з пол. / упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРАТУРА ; Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 283–289.
3. Войцеховський М. Чи річниця мусить ділити? Волинь: дві пам'яті : пер. з пол. / упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРАТУРА ; Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 240–249.
4. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна. 1942–1947 / В. В'ятрович. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 288 с.

5. Грицак Я. УПА – герої чи бандити? [Електронний ресурс] / Я. Грицак. – Режим доступу : <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/lg16-07.htm>. – [07.03.2012].
6. Друль О. Не так усе просто. [Електронний ресурс] / О. Друль. – Режим доступу : <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/lg18-07.htm#1>. – [07.03.2012]
7. Йоргенсен М. Дискурс-анализ. Теория и метод : пер. с англ. / М. Йоргенсен, Л. Филипс. – 2-е изд., испр. – Харьков : Гуманитарный центр, 2008. – 352 с.
8. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму: Монографія. [Електронний ресурс] / Г. Касьянов // Режим доступу : <http://litopys.org.ua/kasian/kas05.htm>. – [11.03.2012]
9. Козловський Б. Поминаємо у скорботі чи зводимо порахунки? [Електронний ресурс] / Б. Козловський. – Режим доступу : <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/wz10-07.htm>. – [07.03.2012]
10. Маринович М. Ми не маємо права йти шляхом прикрих ювілеїв. [Електронний ресурс] / М. Маринович. – Режим доступу : <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/postup10-07.htm#1>. – [07.03.2012]
11. Махун С. Дві правди. Як позбутися стереотипів «чорно-білого» бачення історії? [Електронний ресурс] / С. Махун. – Режим доступу : <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/day08-07.htm>. – [07.03.2012]
12. Махцевич П. Викричимося і пробачимо. Волинь: дві пам'яті : пер. з пол. / П. Махцевич ; упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРАТУРА; Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 273–282.
13. Попович М. Волинь: наше і не наше горе. [Електронний ресурс] / М. Попович. – Режим доступу : <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/krytyka-505.htm#1>. – [13.03.2012]
14. Рапацький М. Волинь ділить Україну. Волинь: дві пам'яті : пер. з пол. / М. Рапацький ; упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРАТУРА; Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 250–254.
15. Сераковський С. Ми хочемо іншої історії. Волинь: дві пам'яті : пер. з пол. / С. Сераковський ; упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРАТУРА; Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 255–272.
16. Чорновол І. Волинський геноцид. Це модно! [Електронний ресурс] / І. Чорновол. – Режим доступу : <http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/postup24-09.htm>. – [07.03.2012]
17. Rutkowska A. Fałszywy opis, prawdziwe zbrodnie / A. Rutkowska, D. Stola. – Rzeczpospolita, 19–20.05.2007.
18. Siemaszko E. UPA to nie partyzanci, to bandyci / E. Siemaszko // Rzeczpospolita. – 15.02.2011. – № 37 (8853). – Sn. 14–15.
19. Między codziennością a wielką historią / Piotr T. Kwiatkowski, Lech M. Nijakowski, Barbara Szacka i inni. – Warszawa : SCHOLAR, 2010. – 332 sn.